

Як цитувати:

Алексєєва С. Індивідуалізація навчання: принципи побудови, методи і форми реалізації. *Scientific practice: modern and classical research methods: Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with Proceedings of the I International Scientific and Practical Conference (Vol. 2), Boston, February 26, 2021. Boston-Vinnitsia: Primedia eLaunch & European Scientific Platform, 2021 pp.142-145.* <https://doi.org/10.36074/logos-26.02.2021.v2.41>, <http://orcid.org/0000-0002-8132-0465> URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/logos/issue/view/26.02.2021/459>

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ: ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ, МЕТОДИ І ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Алексєєва С.
доктор педагогічний наук,
старший науковий співробітник
<http://orcid.org/0000-0002-8132-0465>

Освіта – основа інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави. Україна визнає освіту пріоритетною сферою соціально-економічного, духовного і культурного розвитку суспільства. Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу. Основними принципами освіти в є: доступність для кожного громадянина усіх форм і типів освітніх послуг; рівність умов кожної людини для повної реалізації її здібностей, таланту, всебічного розвитку; гуманізм, демократизм, пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей; органічний зв'язок із світовою та національною історією, культурою, традиціями; незалежність освіти від політичних партій, громадських і релігійних організацій; науковий, світський характер освіти; інтеграція з наукою і виробництвом; взаємозв'язок з освітою інших країн; гнучкість і прогностичність системи освіти; єдність і наступність

системи освіти; безперервність і різноманітність освіти; поєднання державного управління і громадського самоврядування в освіті.

В Україні прийнято закон “Про освіту”, де схарактеризовано зміст таких понять як індивідуальна освітня траєкторія, індивідуальна програма розвитку, індивідуальний навчальний план, психолого-педагогічний супровід (“Про освіту” (2017)). І хоча вітчизняна освітня реальність все ще далека від знаходження адекватної відповіді на виклик індивідуалізації, імплементація цього закону передбачає розробку й реалізацію особистісного потенціалу здобувача освіти, що формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду та ґрунтується на виборі здобувачем освіти видів, форм і темпу здобуття освіти. Такий підхід забезпечує індивідуалізацію навчання, комплексну систему заходів з організації освітнього процесу та розвитку дитини.

Поняття індивідуалізації пов’язують зі здобуття освіти з урахуванням індивідуальних потреб дитини, можливостей, здібностей та інтересів. До найпрогресивніших положень Закону «Про освіту» можна віднести право здобувачів освіти на індивідуальну освітню траєкторію, через вільний вибір видів, форм і темпу здобуття освіти у закладах освіти, де запропоновано відповідні освітні програми, навчальні дисципліни різних рівнів складності, методів і засобів навчання. Сьогодні, нажаль, досі у закладах середньої освіти можуть визначати зміст освіти кожної дитини ще до того, як вона вперше переступить поріг школи, а індивідуальний підхід розуміють як “підгонку” учня під спущені зверху програми й навчальні плани. У всьому світі роблять навпаки: створюють індивідуально центровану систему навчання, яка дозволяє до сягнути успіху кожному учневі рухаючись за індивідуальною освітньою траєкторією, що дає можливість кожній дитині розвиватись як самобутній, і саме цим цінній особистості.

Організація індивідуального навчання вимагає особливої методики й технології. Вирішувати цю задачу в сучасній дидактиці пропонується зазвичай двома протилежними способами, кожний з яких іменують індивідуальним

підходом. Перший спосіб – диференціація навчання, відповідно до якої до кожного учня пропонується підходити індивідуально, диференціюючи досліджуваний ним матеріал за ступенем складності, спрямованості чи іншими параметрами. Для цього учнів зазвичай поділяють на групи за типом: «фізики», «гуманитарії», «техніки»; або здатні, середні, відстаючі - рівні А, В, С. Другий спосіб припускає, що власний шлях освіти вибудовується для кожного учня стосовно до кожної досліджуваної ним освітньої сфери. Інакше кажучи, кожному учню дається можливість створення власної освітньої траєкторії освоєння всіх навчальних дисциплін (Сайт “Освіта.ua” (2008, Груд., 23).

На думку А. Хуторського, індивідуалізації навчання зорієнтована теорією евристичного навчання, оскільки в її основі лежить ідея самореалізації особистісного потенціалу кожного учня. Задача евристичного навчання складається в забезпеченні індивідуальної зони творчого розвитку учня. Виконуючи евристичну освітню діяльність і спираючись на індивідуальні якості та здібності, учень вибудовує освітній шлях (Хуторской, А. (2005).

У дослідженні Я. Сухенко (2017) представлено результати міждисциплінарного аналізу змісту та визначень поняття індивідуалізація навчання, індивідуальна освітня траєкторія, а також семантично близьких понять, що активно використовуються у вітчизняних і зарубіжних дослідженнях. Автор зазначає, що в англійських і французьких публікаціях для позначення індивідуального руху та прогресу в освіті дослідники використовують такі дефініції: «академічний трек», «шкільна/навчальна кар’єра», «освітня/навчальна траєкторія», «освітній/навчальний шлях», «студентський перехід», і акцентують увагу на таких їх характеристиках, як: особливості соціального походження; наявний освітній досвід суб’єкта навчання; структурованість, послідовність, лінійність, гнучкість процесу набуття освіти упродовж життя; локальні умови навчання в якості чинників формування ідентичності та схильності до навчання; співвіднесеність студентських (навчальних) переходів і перехідних періодів у житті особистості; ситуативно-хронологічні чинники розгортання індивідуальної освітньої траєкторії (Сухенко Я.(2017), с. 372-373). Наприклад,

«академічний трек / доріжка» (англ. – «academic tracks») використовують для характеристики процесу набуття освіти, що співвідноситься з організаційною структурою формальної освіти, означає послідовні кроки, здійснені під час індивідуального просування (прогресу) в ній, та меншою мірою відображає специфіку нелінійного навчання; – «шкільна й навчальна кар'єра» (англ. – «school and learning careers») – позначає лінію навчання особистості, що характеризується успішністю у навчанні, переходами на наступний / вищий рівень, вибір певного напрямку / профілю навчання; послідовність подій, що через освіту та навчання формують і перетворюють індивідуальну ідентичність; складну взаємодію між соціальними, економічними структурами, що формують життя людей, та освітніми установами, що визначають процеси, пов'язані з навчанням та самими учнями; – «освітня та навчальна траєкторії» (англ. – «educational and learning trajectories») – акцентується увага на соціальному статусі особистості, її соціальному походженні, належності до різних соціальних груп (наприклад, освітні траєкторії письменників, учених, художників), позначає особливості соціального походження, оточення, що задають орієнтири, «планку», можливі напрями освіти, зв'язок із сімейною освітньою традицією; «навчальний шлях» (англ. – learning pathway) – відображає результат власне освітнього досвіду, подій та освітніх шляхів, результат освітніх ситуацій, що відбуваються у межах формального навчання і шкільної системи (Сухенко Я.(2017), с. 377).

Відповідно до основних положень Закону «Про освіту», індивідуальна освітня траєкторія визначається як персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду, ґрунтується на виборі здобувачем освіти видів, форм і темпу здобуття освіти, суб'єктів освітньої діяльності та запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін і рівня їх складності, методів і засобів навчання. Індивідуальна освітня траєкторія в закладі освіти може бути реалізована через індивідуальний навчальний план, що визначає послідовність, форму і темп засвоєння здобувачем освіти освітніх

компонентів освітньої програми з метою реалізації його індивідуальної освітньої траєкторії та розробляється закладом освіти у взаємодії із здобувачем освіти за наявності необхідних для цього ресурсів. У Законі «Про освіту» також визначення про психолого-педагогічний супровід як комплексну систему заходів з організації освітнього процесу та розвитку дитини, передбачених індивідуальною програмою розвитку, де індивідуальна програма розвитку є документом, що забезпечує індивідуалізацію навчання особи, закріплює перелік необхідних психолого-педагогічних, корекційних потреб/послуг для розвитку дитини та розробляється з метою визначення конкретних навчальних стратегій і підходів до навчання. Я ми можемо спостерігати, сучасна система освіти в Україні суттєво звужує межі дії закону, зокрема, в реалізації індивідуальної освітньої траєкторії та індивідуального навчального плану.

Для успішної реалізації індивідуального навчання необхідно здійснити діагностування рівня розвитку та ступеня виразності особистісних якостей учнів. Так, діти з різним типом темпераменту працюють у різному темпі. Наприклад у підручниках з психології зазначено, що для холеричного темпераменту характерні високий рівень нервово-психічної активності та енергії дій, різкі рухи, а також сила, імпульсивність і яскрава виразність емоційних переживань. Сангвінічному темпераменту притаманні висока нервово-психічна активність, різноманітність та багатство міміки й рухів, емоційність, вразливість і лабільність. Меланхолійний темперамент пов'язується з низьким рівнем нервово-психічної активності, стриманістю та приглушеністю моторики й мовлення, значною емоційною реактивністю, глибиною і стійкістю почуттів при слабкому зовнішньому їх виявленні. Флегматичний темперамент характеризується такими ознаками поведінки, як низький рівень активності та невміння переключатись, повільність і спокій у діях, міміці та мовленні, рівність, сталість, глибина почуттів і настроїв. Отже, з огляду на психофізіологічні особливості дітей, існує вірогідність зовнішнього тиску у вигляді навчального навантаження, адже навчання відбувається за єдиними для всіх «Навчальними програмами». А таке навчання може призвести до психосоматичних розладів,

загальмувати особистісний та фізичний розвиток дитини. Саме тому дитина повинна навчатися за індивідуальним навчальним планом, завдяки якому зможе працювати в комфортному для себе темпі, опрацьовуючи навчальний матеріал відповідного рівня складності. Важлива роль у реалізації індивідуального навчального плану належить вчителям-фасилітаторам. Завдяки фасилітації освітній процес сприяє особистісному зростанню дітей, адже за таких умов учні є активними суб'єктами навчальної діяльності. Діти не лише беруть участь у розробках індивідуальних навчальних планів, а й активно працюють згідно з ними. Реалізації освітньої траєкторії та індивідуального навчального плану допоможе також організація освітнього середовища.

Визначаючи рекомендації для успішної реалізації індивідуального навчання необхідним є створення мережу платформ для онлайн-освіти, що буде сприяти покращенню освітнього процесу і зробить загальнодоступними форми освіти такі як дистанційна, мережева, екстернатна, сімейна (домашня). Це надасть можливість ефективної навчальної діяльності відповідно до індивідуальної освітньої траєкторії здобувача освіти. Також, необхідним є організація та проведення тренінгів для вчителів з навчання навичкам фасилітації. Дана комунікативна складова буде сприяти реалізації індивідуальних навчальних планів здобувачів освіти за умов групової роботи.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про освіту» 2145-VIII § розд. I ст. 1. (2017) відновлено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (Україна)
2. Сайт “Освіта.ua” (2008, Груд., 23) Індивідуальна освітня траєкторія. Відновлено з : <https://osvita.ua/school/method/2287/> (Україна)
3. Хуторской, А. (2005) Методика личностно-ориентированного обучения. Как обучать всех по-разному? М.: Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС.
4. Сухенко, Я. (2017). Індивідуальна освітня траєкторія: аналіз феномену у вітчизняних і зарубіжних дослідженнях. Проблеми сучасної

психології. Випуск 38. Відновлено з: <http://problemps.kpnu.edu.ua/en/>
DOI: <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2017-38.%25p> (Україна)